

SƏMƏRƏLİ DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ: ZAMANIN ÇAĞIRIŞLARI

Beynəlxalq Elmi Konfransın Materialları

05-06 dekabr 2011, Bakı-Azərbaycan

Bilik iqtisadiyyatı və onun formalaşması problemləri

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti

Texnoloji innovasiya və telekommunikasiya şöbəsi,

aparıcı proqramlaşdırıcı Ofelya İdris qızı Mazanova

ofelyaofelya@mail.ru, (050) 5181977

1980-ci ilin ortalarından etibarən, informasiya və telekommunikasiya texnologiyalarında baş verən inkişaf, iqtisadi həyatda radikal dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. 1990-cı ilin ikinci yarısından İKT-dəki irəliləyişlə bağlı olaraq, ABŞ-da aşağı səviyyəli inflyasiya və artan əmək məhsuldarlığı ilə birləşən güclü bir iqtisadi artım tendensiyası yaşanmışdır. İnformasiya texnologiyalarındakı sürətli inkişaf və bunun informasiya cəmiyyətinin formalaşmasında rolunun təhlili, ABŞ-da iqtisadçılar bu yeni sahəni araşdırmağa yönəltdi. İqtisadçılar yeni iqtisadiyyatın yaranmasını ABŞ-da informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı ilə əlaqələndirirlər. İqtisadiyyatı dəyişdirən və yeniləşdirən bilgi və ya informasiyadakı dəyişiklikdir. Başqa sözlə, yeni iqtisadiyyat - informasiya iqtisadiyyatıdır. Sənaye iqtisadiyyatında investisiyaların əsasını avadanlıqlar, fabrik və zavod binaları təşkil edirdisə, yeni iqtisadiyyatda investisiyalar əsasən informasiyanın artırılması, yayılması və insan zəkasının geniş şəkildə istehsal prosesinə cəlb edilməsinə istiqamətlənir.

İnformasiya iqtisadiyyatının mahiyyətini belə bir misalla izah etmək olar. Əkinçilik dövründə torpaq üzərində hegemonluq sərvətin əsas mənbəyi sayılırdı. Bu dövrdə qumdan sadəcə qum kimi istifadə edilir və bir kiloqramı da 5 sentə satılırdı. Sənaye əsrində isə insan təbiət üzərindəki hegemonluğunu artırmaqla qumu yüksək temperaturda əridərək, içindən silisiumu çıxarıb şüşə istehsal edirdi. Bunun da kiloqramı 1,7 dollara satılırdı. İndiki informasiya iqtisadiyyatı durumunda qumdan təkəcə şüşə deyil, kompüterlərin mikro çipləri də istehsal edilir. Bir kiloqramlıq kompüterin qiyməti isə artıq 1700 dollardır. Əslində bunların hamısının xammalı eynidir, yəni qumdur. Dəyişən isə bilgidir.

Son illər İKT demək olar ki, bütün fəaliyyət sahələrinə nüfuz edib. Məhz İKT- nın inkişafı biliyə əsaslanan iqtisadiyyatı yaradıb və bu gün iqtisadi inkişafın əsas aparıcı qüvvəsinə çevrilib. Bu yanaşmadan bilik iqtisadiyyatının infrastrukturunun inkişafı prosesində İKT problemləri və onların xüsusiyyətləri hazırkı dövrün ən aktual məsələlərindən olduğu diqqəti cəlb edir.

Elm elə əvvəldən tətbiqi ehtiyaclara görə inkişaf edib. İnsanın dünyanı dəyişdirən istehsalat fəaliyyətində “Bilik gücdür” kəlamının müxtəsərcə əks etdirdiyi elmin yeni rolunu hələ 17-ci əsrdə Frensis Bekon əsərlərində göstərmişdi [2, s.117]. Cəmiyyətin innovasiyalı inkişafı çərçivəsində istehsalat və təhsil, innovasiyaları həyata keçirmək bacarığına malik peşəkar mütəxəssis hazırlığı tələb edir. Təhsil səviyyəsi, informasiya və İKT ilə işləmək bacarığı kimi insan kapitalının mühüm keyfiyyətlərinin iqtisadi inkişafdakı artan əhəmiyyəti həm statistik məlumatlarla, həm də xüsusi araşdırmalarla təsdiqlənir. Belə ki, son illər iqtisadi fəal əhalinin tərkibində ali təhsillilərin xüsusi çəkisi müntəzəm artmaqdadır, müasir iqtisadiyyatda vəzifəsi informasiyanı əldə etmək, təkmilləşdirmək və təhlil etməkdən ibarət olan “bilik işçiləri” getdikcə çoxalır. Bu bir faktdır ki, son illər açılan iş yerlərinin 60 faizindən çoxu sırf informasiya ilə çalışmaqla bağlıdır, getdikcə daha çox iş sahələri və ixtisaslar kompüterlə çalışmaqla bağlıdır. Burada dövlət qulluqçularının innovasiya potensialının inkişafı, İKT sahəsində peşəkar dövlət qulluqçularının hazırlanması məsələsi də kənar qalmır [3, s. 87 - 148].

Hazırda ölkəmizin inkişaf modeli qabaqcıl ölkələrin inkişaf tendensiyalarına uyğunlaşmaqdadır. Eyni zamanda elm və texnologiyanın inkişafının, qabaqcıl innovasiya sisteminin nəzəri, metodoloji və tətbiqi elmi əsaslar üzərində formalaşdırılması, dövlət siyasətinin strateji məqsədləri sırasına daxil edilmişdir [4].

Müasir dünyada İKT sahəsində peşəkarlar effektiv texnologiyalardan istifadə etməklə təşkilatlara məhsuldarlığı yüksəltməklə bərabər rəqabətə davamlılıq zəmanəti əldə etmək imkanı verir ki, bu da son nəticədə iqtisadi artımlara, qoyulan məqsədlərə daha səmərəli yollarla çatmağa gətirib çıxarır. Bundan başqa, İKT sahəsində bacarıqlı işçilər təşkilatın maraqlı tərəflərlə rəqəmli formada daha effektiv ünsiyyət saxlamaq imkanı yaradır. Təşkilatlar, xüsusilə dövlət müəssisələri istehsal olunan biliyin dəyərini düzgün dərk edərək, eyni zamanda öz təşkilatlarına lazım olan bilik məhsulunu düzgün seçib,

ondan təşkilatın xeyrinə düzgün istifadə etməyi bacarsalar, bilik cəmiyyətinin inkişafına təkan verər və bu cəmiyyətin ayrılmaz parçasına çevrilə bilərlər.

Azərbaycan başqa sahələrdə olduğu kimi biliklər iqtisadiyyatının formalaşmasında və bərqərar olmasında da uğurlar qazanmağa şanslı bir ölkədir. Bu fikri sübut etmək üçün, İKT-nin Azərbaycan iqtisadiyyatında rolunu qiymətləndirmək üçün aşağıdakı rəqəmlərə və faktlara nəzər salmaq kifayətdir: [5]

- Maliyyə böhranı olan 2009-cu il istisna olmaqla 2003-cü ildən başlayaraq sahə üzrə orta illik artım tempi 30-32%, təşkil edir. 2009-cu böhran ilində isə bu göstərici 13—14% olmuşdur.
- Son 7 ildə İKT sektoru üzrə investisiya qoyulmasının həcmi təxminən 5 dəfə artaraq 1,5 mlrd. dollara çatmışdır.
- Bu gün İKT sahəsinin ÜDM-də payı 3,5% təşkil edir.
- Sahə üzrə orta illik investisiya həcmi 300 mln. civarındadır.
- Davos iqtisadi forumunun verilənlərinə görə Azərbaycan artıq üçüncü ildir ki, ardıcıl olaraq İKT-nin inkişaf dinamikasının səviyyəsinə görə MDB ölkələri arasında liderliyini qoruyub saxlayır.
- Tədqiqatçıların fikrincə, Azərbaycan 2020-2025 illərdə İKT gəlirlərinin neftdən gələn gəlirlərə gəlib çatmalı və gələcəkdə onu ötməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Godin B. Knowledge-Based Economy: Conceptual Framework or Buzzword? // Project on the History and Sociology of S&T Statistics. Working Paper No. 24, 2003. – p.20. <http://www.csiic.ca>
2. Л.Э. Миндели, Л.К. Пипия. Концептуальные аспекты формирования экономики знаний. // Проблемы прогнозирования. – 2007. - №3.
3. Измерение экономики знаний: теория и практика– М.:ИПРАН РАН, 2008.
4. <http://www.proinno-europe.eu/index.cfm?fuseaction=page.display&topicID=282&parentID=51>
5. <http://www.worldbank.org/kam>